

15. ODBORNÝ SEMINÁŘ MERCATA LES

Již po patnácté se konalo setkání lesníků na odborném semináři pořádaném společností MERCATA LES s.r.o. a partnery. 25. února 2020 si přijelo do Kongresového centra hotelu Atom v Třebíči více než 200 účastníků z různých koutů země nejen poslechnout v několika tematických blocích přednášky odborníků věnující se aktuální problematice lesnického sektoru, ale zejména využít této jedinečné možnosti ke společnému setkání, prodiskutování dosavadní činnosti státu a politiků v řešení situace, kterou si lesnický sektor prochází, výměně zkušeností a především vzájemné podpoře. V úvodu semináře všechny zúčastněné i přednášející vřele přivítal jednatel společnosti František Polívka.

Ke společnému setkání na seminář dorazilo více než 200 účastníků z celé České republiky.

Nerezignovat na kůrovcovou kalamitu má extrémní smysl

První blok semináře zahájil Jan Příhoda, šéfredaktor Lesnické práce a předseda CZECH FOREST think tanku (CFTT), přednáškou o současném nejtěžším lesnickém období v datech, příčinách a prognózách.

Podle vyhodnocených dat podzimní analýzy portálu kurovcovmapa.cz byla v roce 2019 kůrovcovou kalamitou zasažena většina lesních

porostů v ČR. Průměrná roční kůrovcová těžba v letech 1990–2015 činila 1,2 mil. m³, v roce 2019 byl objem kůrovcových těžeb a nezpracovaných napadených porostů odhadnut na 30 mil. m³. Podle střednědobé prognózy vývoje lesnicko-dřevařského sektoru, který CFTT zveřejnil, bude trend nárůstu napadení porostů pokračovat do roku 2021 s následným poklesem v dalších letech.

V monitoringu odchytů kůrovce na webovém portále kurovco-

veinfo.cz byly v roce 2016 na jednotlivých sledovaných lokalitách zaznamenány odchty v řádech stovek jedinců lýkožrouta smrkového, v roce 2019 činily jednotlivé odchty až desítky tisíc jedinců. Rozvoj kalamity a převis nabídky dříví mají zásadní dopad na ekonomickou situaci vlastníků lesů, kterým tržby za dříví již mnohdy nepokrývají náklady na obnovu lesa. Průměrné zpeněžení dříví bylo v roce 2015 1 580,25 Kč/m³, což je více než dvojnásobek oproti roku 2019, kdy kleslo na 744 Kč/m³. CFTT vyčíslil ekonomické škody, které přímo souvisí s dopady sucha a následnou kůrovcovou kalamitou, za rok 2019 na 39,4 mld. Kč, což odpovídá 108 mil. Kč/den.

Dosavadní reakcí Ministerstva zemědělství v boji s kůrovcovou kalamitou bylo zejména vydání opatření obecné povahy, zastavení úmyslných těžeb dříví u státních podniků, navýšení podpory nestátním vlastníků v lesnických dotacích na 1,15 mld. Kč v roce 2019, vznik finančního příspěvku na zmír-

nění dopadů kůrovcové kalamity v lesích nestátních vlastníků a představení nové koncepce státní lesnické politiky do roku 2035. Bohužel se doposud neobjevily adekvátní kroky ze strany dalších dotčených ministerstev. Reakcí ze strany vlastníků, správců lesů a lesníků bylo navýšení objemu celkových těžeb z dlouhodobého průměru 16,5 mil. m³ dříví na 26 mil. v roce 2018. Jejich dalšími kroky bylo nasazení nových metod a technologií v oblasti ochrany lesa, optimalizační opatření v přístupech k těžbě a dopravních činnostech, změna strategie Lesů ČR, informační činnost směrem k vlastníků lesů nebo společné prohlášení lesnicko-dřevařských organizací prostřednictvím dokumentu Lesnická výzva.

Členové think tanku navrhuji změnu přístupu v boji s kalamitou v podobě tzv. krizového členění podpory ochrany lesa, ve kterém by se měly definovat perspektivní oblasti, kde lze předpokládat pozitivní efekt

boje s kalamitou. Jedná se o oblasti středních a vyšších poloh, kde napadení kůrovcem ještě nemá plošný charakter. Na těchto územích by mělo dojít k masivní podpoře vlastníků lesů tak, aby měli možnost odpovídajícím způsobem vyhledávat, těžit a asanovat napadené porosty. S podporou by ale měla být spojena také důsledná kontrola státní správy lesů.

„Existuje mnoho oblastí, kde má extrémní smysl nerezignovat, protože je zde reálná šance k zabránění rozvoje kalamity. Její zpomalení obvykle umožní nastartování přirozené obnovy, a to by měl být jeden z hlavních důvodů, proč rozvoj kalamity za každou cenu brzdit. Ztráta zásob dříví znamená ztrátu zdroje financování v lesích a jakékoli uchráněné dříví bude mít po odeznění kalamity násobně vyšší hodnotu,“ řekl Jan Příhoda. Podle něj je také důležité zanalyzovat a znát příčiny kalamity pro jejich jasnou prezentaci veřejnosti (politikům), ale zejména jako základ diskuze nad možnostmi řešení situace a ponaučení se do budoucna.

Podle paleoekologů byl smrk běžným nížinným druhem

Přednáškou o perspektivě lesů z pohledu paleoekologie pokračoval Petr Pokorný z Centra pro teoretická studia, společného pracoviště Univerzity Karlovy a Akademie věd ČR. Petr Pokorný uvedl, že v současnosti žijeme v době meziledové, tzv. holocénu (přibližně 9 700 let př. n. l. po současnost), která začala extrémně prudkým oteplením a zvlhčením klimatu. Současná klimatická změna se však, odhlédneme-li od příčin, nevymyká z přirozené variability klimatu ve čtvrtohorách, ani v rámci variability dob meziledových, a je oproti některým předchozím změnám dokonce relativně slabá. Do budoucna tedy musí být počítáno s tím, že se klima bude výrazně měnit, a to i bez ohledu na antropogenní vlivy.

Metoda pylové analýzy se uplatňuje mimo jiné při studiu postglaciální historie středoevropské přírody a v poslední době došlo k řadě důležitých objevů, díky kterým se radikálně změnil pohled na vývoj středoevropských lesů. Za pomoci pylových analýz z rašelinných záznamů lze vyčíst retrogresivní vývoj nejen půd, ale i lesů, který je pro současnou dobu určující.

Z unikátních záznamů, které zachycují poslední dobu ledovou, je patrné, že v rámci vrcholného glaciálu (60–15 tis. let př. n. l.) převažovala lesostep s dominantním zastoupením smrku, modřinu a borovice lesní, limby a bříz.

Díky kvantitativní rekonstrukci holocenního vývoje vegetace na základě pylových analýz i nálezů jehlic bylo prokázáno, že na většině zkoumaných lokalit v České republice a na Slovensku zaujímal smrk dominantní zastoupení během většiny holocénu a byl zde i běžným nížinným druhem, což zpochybňuje dosavadní představy o potenciální přirozené vegetaci. O jeho procentuálním zastoupení v porostech se však mezi paleoekology stále vedou spory. Zjištění na základě pylových analýz i tak vyvrací tradiční ideu, že přirozená vegetace v České republice jsou především bučiny, acidofilní doubravy a dubohabřiny a že smrk je omezen pouze na horské polohy. V minulosti se však nejednalo o monokulturu, ale vždy o pestře smíšené a druhově bohaté lesy, které navíc byly po celý holocén ovlivňovány různými typy hospodaření, jež můžeme v souladu se současným módním termínem souhrnně nazvat „agrolesnictvím“.

„Smrk můžeme považovat v části střední Evropy za typickou holocenní dřevinu a za jeden z dominantních původních druhů u nás již od velmi starých dob. Má u nás „domovské“ právo a jeho genetická diverzita je tu velmi vysoká,“ uvedl Petr Pokorný.

Literaturu k tomuto výzkumu lze nalézt v časopise Živa 5/2019

a Nature (PIATO *et al.*, 2019) nebo na vyžádání u autora.

Strategie obnovy lesů u VLS, s.p.

Pavel Češka, vedoucí oddělení lesní výroby státního podniku Vojenské lesy a statky (VLS), účastníkům představil způsob obnovy lesů po kalamitě na šesti divizích s téměř 126 tisíc ha obhospodařované lesní plochy. V současnosti jsou s ohledem na opatření obecné povahy téměř celou plochou v červených zónách divize Plumlov a Lipník nad Bečvou.

Obnovní plocha lesních pozemků VLS se v nekalamitním období do roku 2014 standardně pohybovala okolo 1 000–1 500 ha a v počtu do 10 mil. sazenic, loňský rok 2019 však bylo toto množství oproti roku 2013 navýšeno téměř 2,5krát na 22,5 mil. ks sazenic.

V souvislosti s trvajícím poklesem tržeb za prodej dříví, které tvoří základ podnikových výnosů, byla přijata úsporná opatření v pěstební činnosti, která však nevyklučují dosažení cíle v obnově lesních porostů, tj. založení druhově a prostorově diferencovaných lesů.

Mezi tato opatření patří:

- snížení hektarových počtů při zalesňování na minimální počty dle vyhlášky,
- výsadba cílových dřevin v polovičních hektarových počtech s cílem doplnění přirozeným zmlazením,
- využití očekávaného přirozeného zmlazení – výjimky ze lhůty pro zalesnění holiny,
- mechanizované shrnování klesu s cílem skarifikace půdního povrchu a vytvoření podmínek pro přirozené zmlazení,
- sítě vhodných dřevin – BR, KL, JV.

Pro zachování genofundu dřevin VLS obhospodařují 2 800 ha uznaných porostů kategorie A a B, ze zdrojů kvalifikovaného reprodukčního materiálu pak semenné sady a celkem cca 600 ortetů a rodičů rodiny. V letech 2012–2015 bylo založeno osm

nových semenných sadů. Díky správě lesních školek ve Lhotě u Staré Boleslavi je vyprodukováno pro potřeby VLS každoročně průměrně osm až devět milionů sazenic. V současné době je v důsledku chřadnutí jehličnatých porostů navýšena potřeba sadebního materiálu oproti běžným požadavkům na dvojnásobek až trojnásobek.

Změnila se též produkce lesních školek v poměru z 52 % jehličnatých dřevin ku 48 % listnatých na poměr 37 : 63, došlo ke snížení produkce smrku ztepilého na polovinu dosavadního množství a navýšení produkce DG, DBČ, KL, JV, OL, OS.

Vytvořeny byly vlastní rámcové směrnice hospodaření pro většinu zastoupených cílových hospodářských souborů diferencované dle zdravotního stavu porostů, byla snížena doba obměty a zkrácena obnovní doba. Důležitým bodem jsou motivační opatření ve využívání přirozené obnovy, sítí a podsítí a ke snižování škod zvěří na mladých porostech.

Jan Jeniš, vedoucí lesní výroby divize Lipník nad Bečvou, dále představil způsoby obnovy kalamitních ploch po rozpadu smrkových porostů v letech 2015–2019. Na této divizi je obhospodařováno přibližně 23 tisíc ha lesních porostů. Na základě SWOT analýzy byla vytvořena optimální strategie k obnově lesa a byly stanoveny zásadní kroky k obnově lesních porostů. Aktuální prioritou je zde zalesnění a co nejrychlejší zajištění lesních kultur skladbou dřevin předpokládající vznik druhově bohatého a prostorově diverzifikovaného lesa.

Faktory ovlivňující účinnost obranných opatření proti kůrovci

O novinkách v bionomii lýkožrouta smrkového informoval Petr Zahradník z Výzkumného ústavu lesního hospodářství a myslivosti. Jak účinná budou obranná opatření proti kůrovci, ovlivňuje několik faktorů: vyhledávání smrků lýkožrouty,

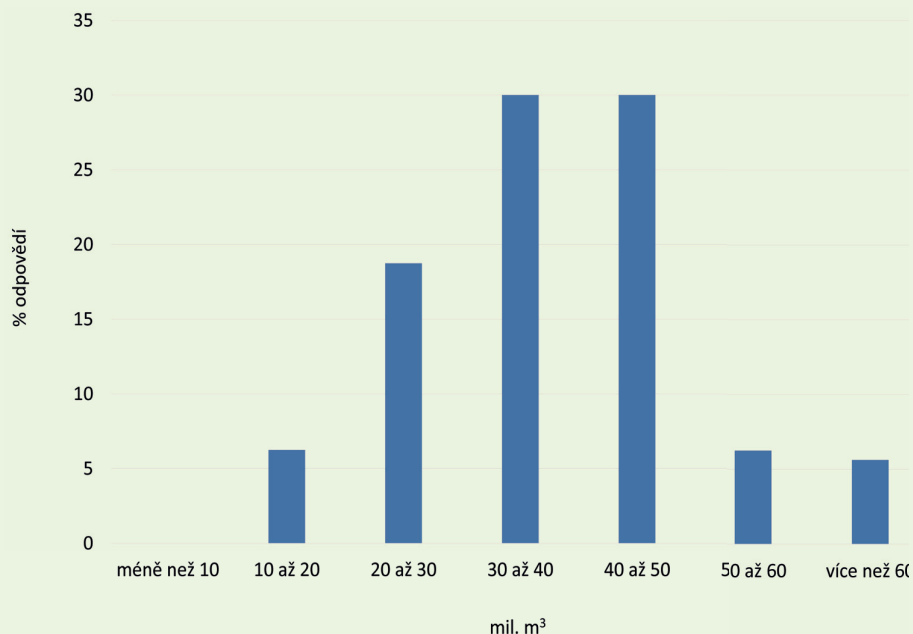
Během semináře měli účastníci možnost anonymně vyplnit dotazník CZECH FOREST think tanku o příčinách kůrovcové kalamity, odhadu množství napadeného dříví v letošním roce, mínění o podpoře a přístupu státu atd. Výsledky jsou uvedeny v tabulce 1, grafech 1 a 2.

Počet respondentů: 160

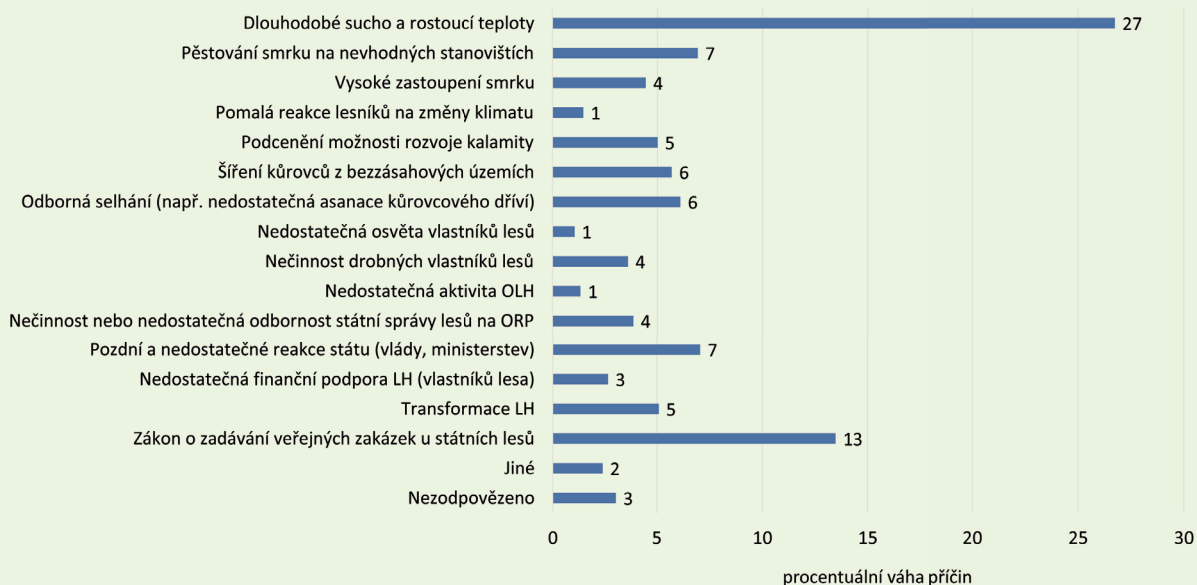
Tab. 1: Výsledky dotazníkového šetření

Zastaví se kůrovcová kalamita tak, že v ČR zbyde více než 100 mil. m ³ smrkového dříví?	%
Ano	40
Ne	60
Považujete dosavadní podporu a přístup státu k boji s kůrovcovou kalamitou za dostatečné?	%
Ano	6
Ne	94

Graf 1: Jaký objem dříví bude napaden kůrovci v roce 2020?

Graf 2: Jaké jsou příčiny kůrovcové kalamity?

Mezi další příčiny kůrovcové kalamity účastníci uvedli například:

- prodloužení obmýtí za posledních 100 let téměř o 40 let,
- pěstování přehoustlých lesů,
- společenskou objednávku na produkci průmyslového dříví,
- politiku státního vlastnictví lesa a pomalou reakci na situaci,
- zdlouhavé zpracování napadené hmoty státním podnikem Lesy ČR,
- dopravu napadeného neasanovaného dříví,
- věkovou strukturu odborných lesních hospodářů – starší generace není otevřená novým technologiím a postupům,
- úbytek pracovníků v lesním hospodářství a nízkou odbornost lesníků,
- to, že v lese nepracují hospodáři, ale administrátoři – skončilo pěstování lesa,
- zanedbání mzdového ohodnocení dělníků v lesním hospodářství,
- rozpad učňovského lesnického školství,
- chybějící sdružení drobných vlastníků lesů.

jejich zimování, dolet, opuštění stromů a také efektivita obranných opatření.

Způsob náletu kůrovců na smrky je závislý na tom, jak při napadení stromu produkují různé chemické látky. V průběhu náletu produkují takové látky, které ostatní lýkožrouty lákají, a následně jiné, které je naopak odpuzují, čímž je zabezpečena vhodná distribuce na napadeném stromě, ale vede i při plném obsazení stromu k náletu na okolní stromy. Feromonové lapáče obsahují pouze první lákající látky, což je výhoda oproti jiným obranným opatřením. Dochází tak k napadení pouze ojedinele blízkých stromů, zejména oslabených jedinců.

Způsob zimování lýkožrouta smrkového je závislý na období a stadiu vývoje, ve kterých skončí podmínky pro jeho let, což je teplota mezi 18–20 °C. Vývoj pod kůrou pokračuje až do doby, kdy teplota klesne pod sedm stupňů Celsia. Zimování probíhá pod kůrou v místě vývoje, v místě úživného žíru i v hrabance. Záleží, na kterém místě kůrovce pokles letové aktivity zastihne. Pro praktickou ochranu je tedy důležité vědět, v jakém stadiu lýkožrouta se počasí změnilo, a dle toho aplikovat vhodná obranná opatření.

Při hodnocení doletu lýkožrouta je třeba rozlišovat aktivní let a pasivní, při kterém je unášen větrem. Při rychlosti větru do 1 m/s může lýkožrout letět proti směru větru za zdrojem feromonu. Při vyšší rychlosti letí po směru větru, ovšem dostane-li se do blízkosti zdroje feromonu, je schopen pasivní let změnit v aktivní. Při aktivním letu je schopen dolétnout až osm kilometrů, při pasivním letu to mohou být i desítky kilometrů.

Často je uváděno, že při dodržení správného technologického postupu je asanace napadených stromů stoprocentní. Ukazuje se však, že tomu tak není z důvodu pozitivního fototropismu lýkožrouta smrkového – láká ho světlo. Část vylíhnutých brouků

díky tomu využívá výletové otvory sousedních jedinců, čímž nedojde k jejich kontaminaci insekticidy a následně mortalitě. Množství takto vylétávajících brouků je závislé na hustotě napadení, při vysoké intenzitě může dosáhnout až 25 %.

Důležitými faktory, které efektivitu obranných opatření ovlivňují, jsou:

- čistota lesa – stojící kůrovcové stromy jsou zdrojem přírodních agregačních feromonů a jsou konkurencí obranným opatřením (pokud není dostatečná čistota lesa, jsme schopni odchytnout maximálně jedno procento populace v určitém okruhu),
- vzdálenost obranných opatření od zdroje napadení,
- vhodný počet obranných opatření – navýšení jejich počtu totiž nemá lineární průběh s ohledem na počet zachycených jedinců.

„Tyto informace mohou sloužit lesníkům k tomu, aby si byli vědomi, proč, kdy a jaká opatření v lese provádí, zda jsou prováděna správně, nebo je potřeba provést změny,“ uvedl Petr Zahradník. Závěrem upozornil, že od letošního roku již nebude vydáván Seznam povolených přípravků pro ochranu lesa. V současné době je k dispozici pouze online registr na webových stránkách Ústředního kontrolního a zkušebního ústavu zemědělského. Do dubnového čísla LP však bude vložen informační leták, ve kterém budou popsány možnosti využití tohoto registru.

Les má přednost před zvěří

Petr Ziegrosser již tradičně s nadsázkou uzavřel blok odborných přednášek. V první části svého vystoupení popsal postupy a problematiku likvidace kalamit od větrné na vimperském velkostratku knížete Schwarzenberga v 19. století až po současnost. Zdůraznil plné nasazení všech složek k likvidaci (přesuny kapacit, armády, studentů, zahraničních dělníků), asanaci odvozem

na manipulační sklady, odkorňování a chemické ošetření dříví. Vyzdvihl také hodnotu smrku jako nenahraditelné suroviny pro další zpracování od násady po stožár a připomněl význam výmladkových lesů a k tomu vhodných dřevin.

Hlavním tématem jeho vystoupení byla opatření při redukci zvěře ve vztahu k obnově lesních porostů. Zdůraznil bavorskou zásadu „les má přednost před zvěří“, tedy sekundární význam lovu zvěře ve srovnání s lesnickým hospodařením, k němuž je podle Petra Ziegrossera nutná změna mysliveckého zákona. Lov zvěře by se měl zaměřit na okusovače, tedy především srnčí zvěř, která přijímá potravu v průběhu celého dne, a podobně i zvěř jelení. Bez oplocenek nebo individuální ochrany nelze les úspěšně obnovit. Mělo by se též zakázat přikrmování jadrným krmivem, povolit pouze objemové (seno) a dužnaté krmivo a na základě kontrolních ploch by se měl určovat odstřel zvěře. Snížit stavby zvěře pod 20 ks / 100 ha je podle něj klasickým odstřelem nemožné.

Petr Ziegrosser připomněl své vystoupení z roku 2018 na téma vlci v ČR, kdy porovnal odstřel zvěře a roční potravní potřebu jednoho vlka (67 kusů srnčí zvěře, 9 kusů jelení a 16 kusů černé zvěře). Závěrem propočítal potřebný počet vlků, kteří by splnili plánovaný odstřel, na cca 20 tisíc.

Seminář byl zakončen zajímavou přednáškou s promítáním fotografií a videí z návštěvy Chernobylu, kterou přednesl Hubert Plaček, zástupce ředitele MERCATA LES.

Poděkování

Program semináře byl organizátory pečlivě sestaven nejen pro odborné informování účastníků o událostech a novinkách v aktuálním dění, ale především s vizí zúčastněným dodat tolik potřebnou podporu a povzbuzení, které jsou v dnešní době skutečně nedostatkové. Na setkání načerpali novou na-

František Polívka, jednatel společnosti MERCATA LES, při zahájení 15. odborného semináře k aktuální problematice lesnického sektoru.

ději a čerstvou energii, že má nyní víc než kdy dříve opravdový smysl s ještě větší razancí, ale i elánem, dále za lesnický sektor bojovat.

Poděkování patří organizátorům za důkladnou přípravu semináře, jeho hladký průběh s uvolněnou přátelskou atmosférou a cílený pečlivý výběr přednášejících, kteří objektivně hodnotili současnou situaci, přičemž mnohdy některé názory znamenaly podívat se pravdě zpříma do očí. Těm za jejich výborné výkony, stejně tak jako bohatému množství zúčastněných, kteří si v této době vyčlenili čas a na seminář se zájmem dorazili, rovněž patří poděkování s přáním, aby nově navázané kontakty, nabitou energií a motivací ze semináře v těchto dobách využívali a šířili dál.

Redakce
Foto: red.